

“És imprescindible trencar el cercle de la vulnerabilitat per garantir els drets dels infants”

- **Uns 400.000 infants catalans es troben en situació de vulnerabilitat**
- **La síndica proposa tretze accions transformadores per millorar els dèficits de les polítiques públiques d'infància**

La síndica de greuges de Catalunya, Esther Giménez-Salinas, i l'adjunta d'infància, Aida C. Rodríguez, han presentat aquest matí l'*Informe sobre els drets de l'infant del 2023* a la presidenta del Parlament, Anna Erra.

Aquest informe dona compliment a la previsió establerta en la Llei 14/2010, de 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència, d'elaborar anualment un informe específic sobre la situació de la infància a Catalunya. Aquest any es proposen tretze accions transformadores per trencar el cercle de la vulnerabilitat i incorporar en l'Estratègia de lluita contra la pobresa infantil a Catalunya, que va ser aprovada pel Govern el passat mes d'octubre.

Uns 400.000 infants es troben en situació de vulnerabilitat, amb limitacions en les seves oportunitats de desenvolupament, la qual cosa els fa mereixedors d'una atenció prioritària

L'informe analitza l'evolució dels principals indicadors de vulnerabilitat i es constata la millora en alguns: s'han reduït l'abandonament escolar prematur i els problemes de salut mental. Tot i això, l'informe posa el focus en el 30 % d'infants que encara estan en situació de vulnerabilitat.

Així mateix, l'informe parteix de la concepció que la vulnerabilitat suposa una limitació en les oportunitats de desenvolupament dels infants i adolescents, més enllà de l'absència de recursos econòmics. Aquesta vulnerabilitat és especialment elevada en determinats col·lectius, com ara els infants en situació de pobresa, els infants migrants, els infants en situació de risc o desemparament, els infants amb discapacitat i els infants amb problemes de salut mental, especialment els adolescents. La situació d'aquests infants es veu agreujada per les desigualtats socials, que impacten en cada cas en els àmbits específics que els afecten: salut mental, dificultats en l'aprenentatge, l'accés a l'educació i el lleure, abús dels dispositius electrònics...

Així, per exemple, els infants entre zero i tres anys de nacionalitat estrangera tenen una escolarització més baixa (14,9 %) que els infants de nacionalitat espanyola (52,4 %). A més, els infants socialment desafavorits tenen un rendiment més baix en les proves de competències (48,2 %) que els infants socialment afavorits (10,5%), tenen més problemes de salut mental (16,2 % enfront de 9,7 %), accedeixen menys al lleure (només el 26,8 % dels infants socialment desafavorits participen en activitats no esportives, contra el 54,9 % dels infants socialment afavorits) o fan un ús més abusiu de la tecnologia (el 52 % passen més de dues hores diàries a les pantalles contra el 37 % dels infants socialment afavorits).

Malgrat l'atenció prioritària que requereixen, les polítiques d'infància actuals tenen dificultats per donar resposta a aquesta realitat, per tres motius principals: dèficits de focalització, dèficits de cobertura i dèficits de consistència.

1. Els recursos no es focalitzen suficientment en els infants en situació de vulnerabilitat: l'exemple de la política educativa

Després d'un període de restriccions pressupostàries, el pressupost inicial del Departament d'Educació ha augmentat en més de 2.500 milions d'euros la darrera dècada (ha passat de 4.200 milions d'euros a 6.900, un increment del 67 % a preus corrents). També han augmentat en prop de 16.000 les dotacions de professorat als ensenyaments de règim general, en un període en què l'alumnat ha crescut un 8 % (s'ha passat d'1,3 a 1,4 milions d'alumnes). Aquest increment de la inversió, però, no s'ha aprofitat prou per garantir un model de finançament de l'educació més equitatiu, que superi l'elevada linealitat, tant en el sector públic com en el concertat, i que destini més recursos a l'alumnat més vulnerable.

El curs 2022/2023, s'ha incrementat la inversió amb mesures universals incompletes, que no garanteixen la cobertura de tota la demanda i que no discriminen positivament l'alumnat vulnerable o els centres amb elevada complexitat.

- La gratuïtat d'infantil 2 (I2) (90 M€) ha permès incrementar la taxa d'escolarització a I2 del 62,5 % al 67,8 %, però cal recordar que la gratuïtat només cobreix l'I2 en el sector públic i no cobreix la resta de nivells educatius de l'educació infantil de primer cicle. A més, el 75 % de l'alumnat que accedeix a I2 ja està escolaritzat a infantil 1 (I1), de manera que l'impacte de la mesura sobre els infants vulnerables és limitat.
- La reducció ràtio a infantil 3 (I3) (56,8 M€) ha permès reduir en mig alumne la ràtio mitjana respecte al curs anterior en els centres de molt alta complexitat (de 18,8 a 18,3 alumnes per unitat), mentre que els centres de baixa complexitat l'han reduït el doble (de 22,2 a 21,2 alumnes per unitat).
- La reducció d'una hora de docència al sector públic (170 M€) per destinar-la a hores de coordinació a partir de l'1 de gener de 2023 s'ha aplicat de manera lineal sense discriminar positivament els centres amb elevada complexitat.
- L'augment del mòdul de despeses de funcionament (51,4 M€) dels centres concertats en un 43,3 % no gradua el finançament en funció de la complexitat dels centres. Tots els centres reben els mateixos recursos independentment de la seva composició social.
- L'ajut universal de 100 euros en concepte de material escolar per a l'alumnat de primària escolaritzat el curs 2023/2024 (50 M€) no cobreix l'alumnat socialment vulnerable d'altres nivells educatius, malgrat que les quotes a secundària per aquests conceptes són més elevades.

La inversió en mesures focalitzades en l'àmbit educatiu ha estat significativament més baixa que la inversió en mesures universals (35 M€ en el cas de l'ajut per a l'escolarització equilibrada, per exemple).

La millora dels resultats educatius ha de passar, entre d'altres, per focalitzar més la inversió en l'alumnat vulnerable.

2. Les polítiques d'infància no donen cobertura a les necessitats socials del conjunt d'infants en situació de vulnerabilitat: l'exemple de les polítiques de lluita contra la pobresa i de prevenció del risc

En la darrera dècada, els serveis i les prestacions que atenen les necessitats dels infants (CDIAP, CSMIJ, RGC, etc.) han augmentat el nombre d'infants atesos. Tanmateix, l'informe palesa una manca d'eficàcia de les polítiques de lluita contra la pobresa, sobretot pels dèficits de cobertura encara existents en les prestacions i serveis que s'ocupen de prevenir-la.

Així, per exemple, el 74,3 % dels infants en situació de privació material severa no són beneficiaris de 'la renda garantida de ciutadania (RGC). Si hi afegim els beneficiaris de 'l'ingrés mínim vital (IMV), com a mínim una quarta part dels infants en situació de pobresa severa no tenen accés ni a l'RGC ni a l'IMV. Cal tenir present que durant el primer semestre de 2023 el 41,4 % de les sol·licituds d'RGC han estat denegades per raons diverses, que no tenen a veure necessàriament amb la disponibilitat d'ingressos suficients (com succeeix amb les famílies migrants, que no compleixen els requisits de residència, per exemple).

Els serveis d'intervenció socioeducativa, que desenvolupen una gran tasca de prevenció de les situacions de risc, només arriben al 13,2% dels infants en situació de pobresa severa. Hi ha prop de 35.000 infants en situació de risc, molt per sobre de la capacitat d'atenció d'aquests serveis.

Aquí, cal sumar-hi la baixa intensitat de la intervenció dels serveis socials per prevenir les situacions de risc i la poca inversió en polítiques de suport i acompanyament a les famílies amb infants a càrrec. Cal destacar que actualment el Departament de Drets Socials destina menys recursos a polítiques d'infància i suport a la família que l'any 2010 (s'ha passat de 390,6 M€ a 375,4 M€ l'any 2022).

No hi ha habitatge social per cobrir les necessitats de famílies amb infants en situació d'emergència residencial. Segons dades del setembre de 2023, 'l'Agència Catalana de l'Habitatge gestiona 22.062 habitatges, en contrast amb les 94.572 sol·licituds que ha rebut el Registre de Sol·licitants de l'Habitatge. Durant l'any 2022, les meses d'emergència van adjudicar un total de 835 habitatges, en contrast amb els prop de 8.500 desnonaments registrats el mateix any (encara que no tots de primeres residències). Prop de 2.000 famílies estan en espera de l'assignació d'un habitatge d'emergència, i n'hi ha prop de 500 que resideixen en pensions o altres recursos d'estada temporal, en espera d'un recurs alternatiu.

Quant a la salut mental, l'informe destaca que hi ha dèficits de cobertura dels centres de salut mental infantil i juvenil (CSMIJ), que atenen el 6 % dels infants i adolescents, mentre que la prevalença de problemes de salut mental és més elevada. Els darrers anys, ha augmentat el nombre d'infants i adolescents atesos (s'ha passat dels 54.570 de l'any 2010 als 79.167 de l'any 2022, amb una ràtio de pacients atesos per cada 1.000 infants que ha passat de 40,4 a 57,9). Tot i això, el juny de 2023 encara hi ha 3.568 infants en llista d'espera, un 26,5 % més que l'any 2022.

3. No hi ha polítiques prou robustes i consistents per trencar el cercle de la vulnerabilitat més enllà de l'escola

No hi ha una política general i consolidada de foment del lleure educatiu que garanteixi l'accés als infants vulnerables. El lleure educatiu ha tingut sempre un paper subsidiari o compensatori respecte de la resta de pilars de l'educació, que no

es correspon amb la importància que té per al desenvolupament educatiu dels infants.

Malgrat aquesta importància, el 42,2 % dels infants de tres a catorze anys no participen en activitats extraescolars esportives durant el curs escolar, i el 62,6 %, en activitats extraescolars no esportives. Hi ha un 57 % d'infants i adolescents a Catalunya que no fan activitats de lleure durant l'estiu. Aquesta situació és més prevalent entre els infants socialment desfavorits. La participació dels infants de famílies amb més capital econòmic i educatiu en aquestes activitats és prop de 30 punts percentuals superior a la dels infants de famílies socialment menys afavorides. Aquestes desigualtats d'accés amplifiquen les desigualtats educatives perquè els infants i adolescents que no hi poden accedir no es poden beneficiar de les oportunitats que ofereix aquest àmbit.

No hi ha mesures prou robustes per acompanyar l'alumnat vulnerable en l'accés al lleure, i tampoc no hi ha un sistema general d'ajuts que doni compliment a les previsions recollides explícitament en el mateix ordenament jurídic (Llei d'educació de Catalunya). La convocatòria d'ajuts del Departament de Drets Socials existent per promoure la participació dels infants vulnerables té un pressupost de 0,89 milions d'euros, només per a activitats organitzades per les entitats d'educació en el lleure (esplais, caus, etc.). Partint d'un càlcul mitjà hipotètic per infant de 500 euros/any, aquest import cobriria només l'1,3 % dels infants en situació de pobresa severa.

Els ajuts previstos per a la contractació de monitors de suport per a les activitats d'educació en el lleure tenen una dotació pressupostària de 300.000 euros, amb prop de 250 infants beneficiaris l'any 2023 (en contrast amb els prop de 8.000 infants escolaritzats en centres d'educació especial o dels prop de 40.000 alumnes amb necessitats educatives específiques).

Tampoc no hi ha una política pública consistent que vetlli de manera preventiva per establir unes pautes d'ús de la tecnologia saludables més enllà de l'escola. Cal generar un consens social ampli per promoure aquest ús saludable dels dispositius electrònics que no recaigui en el càstig i les sancions. Cal recordar que el 27,1 % dels adolescents fan un ús compulsiu d'internet, i el 8,9 %, dels videojocs.

Accions transformadores per trencar el cercle de la vulnerabilitat

A partir d'aquesta diagnosi, l'informe planteja tretze accions transformadores que ajudarien a millorar la vulnerabilitat dels infants, de les quals en destaquem vuit:

1. **Una renda per als infants.** Cal determinar la renda de suficiència econòmica mínima que li cal a una família per garantir que qualsevol infant té les necessitats mínimes cobertes, i cal que l'RGC tingui un complement específic per infant a càrrec. L'RGC atorga recursos addicionals en funció del nombre de membres de la família però no discrimina positivament els infants.
2. **La garantia d'un habitatge.** És imprescindible incrementar la provisió d'habitatge social i regular les condicions residencials que es consideren adequades per als infants.
3. **L'acompanyament intensiu a les famílies.** Cal reforçar les polítiques de suport a les famílies i crear un sistema d'acompanyament intensiu que les ajudi a prevenir situacions de risc i, per tant, desemparaments. El Departament de Drets Socials només destina el 2,1 % del seu pressupost a

polítiques de suport a les famílies, la qual cosa provoca mancances en serveis o programes adreçats a reforçar les habilitats parentals.

4. **La prevenció de la salut des de la comunitat.** Cal prevenir els problemes de salut mental en infants i adolescents en l'àmbit comunitari. La millora de la salut mental passa per millorar les llistes d'espera però també per treballar en determinants socials com la pobresa, en un millor ús de la tecnologia i en les relacions entre iguals.
5. **La prioritat en l'escolarització de zero a tres anys.** Cal garantir la gratuïtat a I0 i a I1 de l'alumnat vulnerable.
6. **La dotació equitativa de recursos a l'educació.** Cal distribuir equitativament el finançament en educació en funció de les necessitats de l'alumnat i de la complexitat dels centres. Això es pot fer graduant el repartiment dels recursos humans, materials i tecnològics entre centres per garantir que els centres amb més necessitats educatives disposen de més recursos per atendre-les i que poden compensar, en la mesura que sigui possible, els efectes de la desigualtat.
7. **Els ajuts per a l'accés al lleure.** Cal desplegar un sistema d'ajuts al lleure per garantir la igualtat d'oportunitats en l'accés, tal com preveu la normativa, i incloure en la convocatòria ajuts específics per a col·lectius d'atenció prioritària. També calen mesures d'accessibilitat econòmica, com bonificacions i exempcions.
8. **L'ús responsable de la tecnologia.** Cal regular l'ús dels dispositius mòbils més enllà de l'escola, i definir consensos socials per generar pautes culturals socialment compartides sobre usos saludables. La manca de regulació genera iniquitats i una discriminació en els entorns més desafavorits, on els infants tenen taxes d'ús abusiu de les pantalles més altes.